

EFTER 1975

Af kontorchef *P. P. Sveistrup*

Opmærksomme fjernseere kunne i efteråret 1963 have megen glæde af at se repræsentanter for alle rigsdagens store partier samlet i enighed om en plan til investeringer i Grønland og de dertil knyttede driftsudgifter på 4 milliarder kroner for en tiårsperiode indtil 1975. De fleste var vel enige om, at det var udtryk for en storsindethed fra de danske skatteydere i en så kort periode at ville ofre et beløb, der med en forsigtig opgørelse kan anslås til at udgøre en halv million kroner pr. grønlandsk familie.

Denne storsindethed var så meget større, som man ikke kom ind på nogen nærmere drøftelse af, hvad der skulle ydes i den påfølgende periode, men overlod til hver enkelt selv at gøre sig sine tanker herom.

Så vidt jeg har kunnet skønne eller få oplyst, findes der ikke i verdenssamfundet noget tilsvarende. Der er næppe noget steds fremsat tilsvarende krav, og det er mig aldeles ubekendt, at noget sådant vil blive tilbudt. Jeg tvivler dog ikke på, at den danske rigsdags enstemmige tilbud vil komme til at danne præsedens for, hvad man fra forskellige udviklingslande vil forvente fra de velhavende landes side, og det vil jo nok før eller senere give anledning til betydningsfulde drøftelser i internationale kredse.

Der er i denne henseende sket en mægtig udvikling i de sidste 10–20 år, og mon ikke man kan sige, at Danmark i rundhåndethed – ganske vist kun på et meget specielt område – er kommet på højde med, hvad man fra De forenede Staters side yder og har ydet, og man må vel også vente, at de samme følelser, som man rundt om i verden nærer over for De forenede Stater, engang i fremtiden vil minde om, hvad vi kommer til at opleve i Grønland.

Man kommer i denne forbindelse først og fremmest til at tænke på de økonomiske overvejelser, som vi er tilbøjelige til at gøre os i de vesteuropæiske og amerikanske samfund om at give og modtage gaver, og om i det hele de følelser, der knytter sig til økonomien, uden videre kan overføres fra den ene befolkningsgruppe til den anden, også når forudsætningerne er meget forskellige.

Dette fører vore overvejelser endnu et skridt videre til de følelseskomplekser, der ligger bag ved økonomiske vurderinger, og man kommer let til at rejse spørgsmål om, hvorledes tankegangen har været i de forskellige lande, hvor befolkningsgrupper, der kommer med helt forskellige forudsætninger, har stillet sig over for hinan-

den med hensyn til økonomiske forhold. Det er for den sidste halve snes års vedkommende naturligt at henvise til den såkaldte Genevegruppe, d. v. s. lande som Frankrig, England, Belgien og Holland og til en vis grad også De forenede Stater.

I alle disse lande gælder det i hvert fald for tiden efter den anden verdenskrig, at der er gjort en overordentlig stor indsats. Det mest øjensynlige har vel været sygdomsbekæmpelse, der har bevirket, at dødeligheden er gået så stærkt tilbage, at der er fremkommet et meget hurtigt voksende befolkningsoverskud, som naturligt må føre til, at der på mange forskellige områder skabes nye investeringer, der kan skaffe det daglige brød til de millioner, der efterhånden er ved at blive til milliarder.

Hvad der gælder sundhedsvæsenet, gælder mange andre områder. På trafikvæsenets område er den tid der er gået, fra transporten måtte ske på menneskeryg ad stier gennem urskoven til den nu foregår på udmærkede veje, med gode hurtige tog, eller eventuelt med flyvemaskiner, i historisk henseende endog meget, meget kort. Og således kunne man blive ved; interesserede læsere vil kunne finde kæmpedynger af materialer, der udsendes fra De forenede Nationers kontorer, og hvoraf jeg har haft lejlighed til at sætte mig ind i ikke så ganske lidt, men det skal jeg ikke trøtte læserne med.

Derimod kan jeg ikke lade være med at nævne nogle af de tanker, læsningen af de store papirmængder fremkalder. Det første indtryk, man får, er den energi, der har været arbejdet med, og det gælder særlig Belgien, Frankrig og Holland, og måske knap så outreret også England. Stationære forhold er blevet omdannet til en stadig og ofte hurtigere og hurtigere vækst, og der er på område efter område skabt basis for stadig bedre materielle kår.

Dette har som bekendt ikke skabt glæde og taknemlighed, hvor den hvide mand er kommet frem, og det er ganske naturligt at spørge sig selv og undersøge nærmere, hvad der kan have været årsagen hertil, og man rejser da naturligt spørgsmålet om, hvad det er for en mennesketype, der har været sendt ud. Svaret må, så vidt jeg kan skønne, blive, at det har været mennesker, der både har været dygtigere og mere energiske end gennemsnittet af dem, der er blevet hjemme. Man må måske i sandhedens interesse indrømme, at med dygtigheden er fulgt et ofte temmelig udpræget ønske om at få noget udrettet, og denne vilje til effektivitet har bevirket, at områdets beboere i nogen grad har følt sig trængt i baggrunden, og for så vidt de ikke har gnubbet sig ret meget op ad de fremmede, har fået mindreværdskomplekser; de føler sig ikke længere som frie mænd, og man kan vel nok sige, at deres umiddelbare glæde ved sang og dans og andre ytringer af livsglæde er trængt i baggrunden.

Denne udvikling har man selvfølgelig ikke kunnet føre uden en ikke helt ringe grad af utilfredshed og denne har først og fremmest ytret sig på det politiske område med indvendinger gående ud på, at de pågældende har haft deres egne værdiopfattelser og har villet leve deres eget liv, og kun har villet modtage påvirkninger, som de

Lektor, kontorchef P. P. Sveistrup, der døde i april i år, efterlod nærværende artikel, som han bad redaktionen om evt. at lade fremkomme. Når han „forsvandt ud af billedet“, som han selv skrev. „På en måde skriver jeg derved min egen nekrolog“, hed det i et brev fra P. P. Sveistrup. P. P. Sveistrup var gennem mange år knyttet til Københavns universitet som lektor i driftøkonomi, og gennem 30 år var han medarbejder i Grønlandsadministrationen.

personlig følte, gav dem noget, som de syntes, de havde brug for. De pågældende følte dengang først og fremmest et behov for harmoni i livsførelsen og en bevarelse af denne harmoni, også når de ydre kår ændredes væsentligt.

Det er derfor ikke underligt, at jeg, da jeg for en halv snes år siden indenfor De forenede Nationer modtog sådanne indtryk, gang på gang stødte på mennesker, som mente, at de kunne hente noget fra det danske arbejde i Grønland. Jeg har adskillige gange følt, at man andetsteds havde behov for noget af den menneskelige harmoni, som de havde indtryk af kunne mødes i Grønland. Jeg tror ikke man på nogen måde kan hævde, at de mennesker, der prægede det danske arbejde i Grønland, var lige så begavede og slet ikke bedre begavede end de, der blev udsendt fra, hvad jeg foran har kaldt Genevestaterne. De var i mange tilfælde ikke så energiske, og det forhindrede for øvrigt både naturforholdene og den danske politik dem i. Men de var mere harmoniske mennesker, og der er mange af dem, som jeg altid vil minde med dyb tak ganske særlig for deres karakteregenskaber.

Det karakteristiske for den danske politik, så langt jeg husker tilbage, var en menneskelig venlighed og en umiddelbar forståelse og ønsket om at udvikle grønlænderne

på en sådan måde, at de forskellige sider af tilværelsen blev et harmonisk hele. Det er måske vanskeligt at forstå det for nutidens mennesker, og noget af det væsentlige fra den gamle tid kan vel bedst forstås gennem læsning af adskilligt af, hvad Knud Rasmussen har skrevet.

Nu er jeg ganske klar over, at det gamle Grønland ikke havde mulighed for at leve videre, det var der så mange forhold, der umuliggjorde, og det har ganske utvivlsomt været ønskeligt at nærme adskilligt af, hvad der skete i Grønland til den politik, der blev ført i Geneve-landene. Det, man har kaldt den nye økonomiske politik i Grønland, kan næppe i udpræget grad kaldes noget helt nyt og ukendt, men snarere en tilnærmelse til den politik, der har været ført i de nævnte lande på beslægtede områder. Påvirkningen er dog langt fra gennemført fuldstændigt, man har på mange områder bevaret træk, der mere minder om den gamle umiddelbare venlighed både fra dansk og grønlandsk side end om påvirkning ude fra med de andre landes tilsyneladende rationelle økonomiske principper. Men dette kan selvfølgelig ikke tilsløre, at der er gennemført noget, der forekommer nyt i hvert fald for Grønlands vedkommende.

Om dette har været et gode er af mindre interesse, det har i hvert fald været en kendsgerning. Men det forekommer mig ønskeligt, om man i denne udvikling søgte at bevare i hvert fald lidt af, hvad der i århundredernes løb har været karakteristisk for dansk tankegang, og det må vel først og fremmest være gensidig respekt og vilje til gensidig agtelse.

I den kommende tid står man formentlig over for en endnu hurtigere udvikling i Grønland end man har kendt i de sidste 10 år, og jeg kan ikke se rettere, end at det til en vis grad vil betyde en stærkere tilnærmelse til Geneve-landenes politik på beslægtede områder, dog må det fremhæves, at de danske skatteydere har været langt mere rundhændede end i nogle af de allerede nævnte lande.

Det vil utvivlsomt bringe mange fordele for Grønland og grønlænderne; det vil føre for langt at komme nærmere ind herpå, og der er for øvrigt mange andre, der vil kende alt dette meget bedre, end jeg gør. Der er vel ikke tvivl om, at det Grønland, der findes i 1975, og hvis konturer vi allerede kan skønne, vil komme til at ligne det øvrige Danmark meget mere, end det nuværende Grønland og endnu mere end det Grønland, jeg har kendt fra min ungdom. Men på den anden side vil den grønlandske befolknings særpræg være mere udvisket, og der er da også mange grønlændere, der med glæde vil føle, at de tænker anderledes end deres forældre og bedsteforældre.

Men det vil næppe gælde alle. Der vil utvivlsomt også i 1975 være grønlændere, der vil føle, at der i deres kulturarv er noget særpræget, som måske ikke passer for danskerne, men som de ikke uden at tabe ansigt vil kunne kaste bort som noget forældet.

Forholdene i 1975 vil således efter min opfattelse være præget på den ene side af betydelige materielle fremskridt, som det antagelig vil være meget let at påvise statistisk, og på den anden side af en usikkerhed med hensyn til, hvad der i aller-egentligste forstand er grønlændernes egne personlige værdier, deres arv og deres kulturtraditioner. Den harmoni, der har været mellem den grønlandske natur og befolkningens kulturegenskaber, vil næppe i samme grad som tidligere være til stede.

Man vil antagelig i 1975 have et Grønland, der i betydelig grad er præget af, hvad man kan kalde tankerne fra Geneve, og det er der i hvert fald, som folketetinget er indstillet, ikke noget at gøre ved. Men jeg kunne godt tænke mig, at der efter 1975 vil være mennesker både i Grønland og Danmark, der vil være mere interesserede i, at de forskellige områders kulturelle særpræg bevares og uddybes, end det er almindeligt i nutiden. Det vil i hvert fald være i overensstemmelse med, hvad der har været dansk tankegang fra ældre tid, og jeg mener også, at det vil være i meget god overensstemmelse med en udbredt grønlandsk tankegang.

Men hvis dette er rigtigt, synes jeg ikke, det vil være uforsvarligt overfor nutidens politikere at henstille, at man i den udvikling for de kommende ti år, der nu er ved at blive fastlagt, ikke alene bygger på de mange gode tanker, vi har hentet fra Geneve-landene, men at der også bevares en hel del af den århundredgamle dansk-grønlandske tradition, som der efterhånden kan bygges videre på. Jeg ville gerne lægge et godt ord ind for, at den fælles dansk-grønlandske tradition, der har haft sit udtryk i Knud Rasmussens personlighed, får en mulighed for at overvintre, så den atter kan få voksende betydning efter 1975.

Når jeg således har tilladt mig at udvikle de ønsker for Grønland, jeg er kommet til efter at have arbejdet mere end en menneskealder i det grønlandske folks tjeneste og har søgt at samle kendskab til erfaringer ikke alene fra Grønland, men også fra mange andre områder, hvor mennesker fra forskellige kulturkredse er nødt til at leve sammen, så må jeg vel vente, at en og anden vil spørge, hvorledes jeg mener, at en sådan udvikling i retning af frie, men forskelligartede personligheder vil kunne nås, og det er også let for mig at give svaret i to ord, nemlig: Opgiv førerprincippet.

Det er i og for sig ganske forståeligt, at der må være gode muligheder for anvendelse af førerprincippet i et lille land som Grønland, hvor der er så få mennesker, og hvor forholdene på så mange måder er forskellige fra, hvad der er naturgivne forudsætninger inden for andre dele af det danske monarki. En enkelt stærk mand vil let komme til at dominere og har selv inden for det øvrige demokratiske samfund, som Danmark er, mulighed for at gøre sig stærkere gældende end andetsteds i landet. Det er vel sådan, at tankerne hos os ældre i denne forbindelse går til Daugaard-Jensen. Alle vi, der har arbejdet sammen med ham, holdt af ham, og den egentlige

grund hertil har vel været, at han gang på gang glemte sig selv for sine kære grønlandere, og at han arbejdede for ikke alene at gøre dem økonomisk tilfredse, men også for at hjælpe dem til at blive frie harmoniske personligheder. Men alligevel vil jeg være tilbøjelig til at mene, at et og andet ville have været bedre i Grønland, hvis han havde ladet sine førerevner være lidt mere i baggrunden og givet sig lidt mere tid til at lytte efter, hvad andre kunne mene om dette eller hint spørgsmål. Mon ikke overgangen til det nye var blevet mere harmonisk.

Også efter Daugaard-Jensens tid har der som bekendt været førerpersonligheder i grønlandsarbejdet, og det er vel rimeligt om den nye tid at sige noget af det samme, som der kan siges om Daugaard-Jensen tiden, at en førerpersonlighed i Grønland kan være for dygtig, eller sagt med lidt andre ord, for stærk og dominerende, og at lidt mere hensynsfuldhed mod anderledes tænkende ville have været til gavn for det gode forhold mellem grønlandere og danske og for at tilrettelægge fremtiden på en god måde.

Når man har levet mere end en menneskealder med i grønlandsarbejdet, og af og til har været utilfreds med førerskikkelsens dominans, så har det slået mig, at forskellen mellem den ældre og den nyere tid har været mindre udpræget end ligheden. Og ligheden mellem de forskellige ledende personligheder har først og fremmest bestået i en virkelig dyb kærlighed til gerningen, og at det var mennesker, der betød mere end paragraffer. Denne lighed er måske ikke så iøjnefaldende for os, som jeg tror, den vil blive det for fremtidens historikere. Og jeg tror da også, at der i fremtiden vil blive erkendt en større forskel mellem den danske grønlandspolitik, og hvad man kaldte Geneve-landenes politik. Der er vel ingen tvivl om, at vi i Danmark nærmer os stærkt i teknisk dygtighed til det hidtil på disse områder teknisk førende land, Belgien, men fordi der er ligheder, må man ikke glemme, at der også er forskelle, endda betydelige forskelle.

Selv om jeg gerne vil indrømme, at der er meget at lære både af Belgiens, Hollands, Frankrigs og Englands politik på disse områder, kan jeg dog ikke anbefale nogen slavisk efterligning, og jeg har tænkt meget over, hvad jeg mener at måtte fraråde, og det ligger først og fremmest i det personlige. Selv om man skal være yderst forsigtig med at udtale sig om forhold i andre lande, som ingen dog kan komme til at kende til bunds, så er det dog vel muligt at sige, at måske har de danske, der er rejst til Grønland, ikke været så moderne tænkende, som de, der er rejst ud fra andre lande, men så har de på den anden side heller ikke i samme grad været præget af at være, hvad man måske ikke med et helt præcist udtryk kalder selvhævdende.

Når jeg skal udtale mit ønske for Grønland for tiden efter 1975, en periode, som jeg ikke selv venter at komme til at opleve, så skal det være, at de mennesker, der skal danne bindeleddet mellem de to befolkningsgrupper, ikke må være udpræget selv-

hævde, og at man bør have sin opmærksomhed henvendt på, at denne menneske-type ikke kommer til at dominere. Jeg er ganske klar over, at det er et meget stort ønske, som det ikke vil være muligt fuldt ud at få opfyldt, men noget kan der måske nok gøres, ved at man ikke lader de mennesker, der ikke kender for meget til grønlandske forhold, dominere for stærkt, fordi de pågældende ikke er og ikke kan være inde i alle de utallige sammenhænge, der nødvendigvis må danne udgangspunktet for et grønlandsk samfund, præget af frie harmoniske personligheder.

Jeg kan ikke se bort fra, at jeg ikke på alle områder har været glad ved den politik, der på disse områder har været ført af andre lande, der har arbejdet med tilsvarende problemer, der har nok været noget at lære, men alligevel har ikke alle de fremmede tanker tiltalt mig ubetinget. Det er selvfølgelig altid en oplevelse at møde stærke dygtige personligheder, men man må huske, at det kræver menneskekundskab at kunne se forskel på en personlighed og et menneske, der stærkt ønsker at hævde sig, og en sådan menneskekundskab har i adskillige tilfælde mennesker af de fremmede racer i lige så høj grad som den hvide mand, og det er i hvert fald min overbevisning, at grønlænderne på dette område er i stand til at skønne.

Det er muligt, at der er en eller anden, der ikke er tilfreds med ovenstående, men gerne vil have klarere besked på, hvad jeg mener, der skal til i dag, for at det grønlandske samfund efter 1975 vil blive præget af harmoni og glade mennesker, og det kan jeg også godt svare på. Der skal være eller komme en politisk ledelse, der ikke er bange for at spørge mennesker om deres vurdering af dette eller hint problem, selv om de måske har en anelse om, at de får et svar, der ikke helt passer i deres kram. Det vil føre til en åbnere og loyalere meningsudveksling end den, man har haft en vis periode og det vil efter min mening være et gode, fordi drøftelsen af de grønlandske problemer altid bør foregå på en både efter danskes og grønlænderes skøn helt værdig måde.

Man ville kunne spørge om, hvad en sådan forskydning med hensyn til, hvem man spørger, kan komme til at betyde i en langtidsudvikling. Ja, så vidt jeg kan se, vil betydningen være, at førerprincippet i grønlandsarbejdet vil komme til at glide noget mere i baggrunden. Det gør måske ikke så meget, så længe de pågældende førere er præget af en dyb og ægte kærlighed til de grønlandske mennesker, men skulle der komme en førerskikkelse ind i det grønlandske arbejde, der havde haft så travlt med så store opgaver på mange andre områder, at man berettiget eller uberettiget ville komme til at opfatte den pågældende som en mand, der er vant til at dominere, vil der komme en udvikling i gang, som antagelig først vil vise sine virkninger om en del år, men som jeg alligevel vil tro ikke vil være til gavn for det gode forhold.

Det er godt nok, at der i de senere år har været en udvikling i gang i grønlandsarbejdet, der bevidst eller ubevidst har fremholdt vanskeligheder for det dansk-grøn-

landske samarbejde, men jeg tror nu alligevel ikke, de dansk-grønlandske traditioner er så ringe, som nogle i en årrække har villet gøre dem til. Man har også fra dansk side ydet noget, som jeg ikke kan være enig med mange i at kritisere på en negativ måde.

Vil man se frem i tiden efter 1975, kunne jeg godt tænke mig, at der sker en udvikling, således at man i udlandet og herunder også de betydende lande som Frankrig, Belgien, Holland og England ville søge hertil og finde, at der også i de dansk-grønlandske traditioner og det fællesskab, der faktisk har været, var noget af værdi, som kunne bruges andetsteds.

Mit ønske for tiden efter 1975 er således, at selv om man her stadig bliver ved at lære og tage imod tanker fra Frankrig, Belgien, Holland og England, så vil man også komme til at se, at Danmark har ikke så lidt i sine traditioner, som de andre med fordel kan bruge i deres virksomhed, og jeg tror, at det vil være af betydning, at der fortsat arbejdes med disse traditioner og at man søger at nå frem til hvorledes disse bør udformes under nutidens forudsætninger.

Jeg vil gerne ønske, at det dansk grønlandske samarbejde når en tid, hvor den frie åbne drøftelse i stærkere grad foregår i gensidig respekt og forståelse. Det vil efter mit skøn være af betydning for de fleste mennesker, og selv om førerprincippet kommer til at lide et eller andet skår, så mener jeg i grunden ikke, at det vil gøre så meget.